

Vzpomínka na Zdeňka Měřinského

Miroslav Plaček

Jsou překvapení milá, nemilá, smutná a dokonce drtivá. Mně přivodil šok telefonát mé starší dcery. Žádná rodinná tragédie, avšak charakterem se jí tato zpráva převelice blížila. Daniela mi bleskově předala informaci od dalšího Rokštejňátka, že jejich dávného „velitele“ v páteční poledne 9. 9. 2016 našli mrtvého v terénní stanici Ústavu archeologie a muzeologie filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Prof. PhDr. Zdeněk Měřinský, CSc. náhle zemřel v Panské Lhotě nedaleko svého osudového Rokštejna, kde jsem měl čest s ním od sezóny 1982 pracovat, a kde probíhají výzkumy již pod vedením jeho následovníků dodnes. Tam nejen zakořenilo naše přátelství a odtud se vynořila naše první publikace (1989), ale vzniklo zmíněné a přerývané vegetující společenství robotězů, brigádníků a studentů, a posléze i několik manželství. Jistým dílem je měl na svědomí liberální vedoucí, z druhé strany však vyžadující až vojenskou kázeň. Tmelitelem a úsměvně obdivovanou autoritou hlavně toho staršího uskupení byla právě ta osoba, jíž patří toto neformální připomenutí. A rovněž z Rokštejňátek vzešel též i čerstvý (od ledna 2016) nástupce na místě vedoucího ÚAM – Měřinského žák prof. Jiří Macháček.

Cesta Zdeňka Měřinského za katedru vedoucího ÚAM neběžela jako dálnice rovinou. I když se po ukončení studia archeologie a etnografie na univerzitě (tehdy J. E. Purkyně) zdálo, že se už tehdy uchytil na fakultní archeologii. Normalizační poměry ho posunuly do Archeologického ústavu v Brně. Nemyslím, že by to bylo na škodu. Čekal ho terén, v němž dosáhl dokonalosti. Jeho pracovní osud tehdy sdílel proskribovaný Pavel Kouřil, dnešní ředitel AÚ AV Brno. A protože oba intenzivně studovali i těžce dostupnou literaturu a výsledky průzkumů úspěšně publikovali, nezadržitelně stoupali v žebříčku badatelů ve sféře historické archeologie. Na důkaz, že bych mohl pod přísahou svědčit o účasti na těchto dávných náročných aktivitách, zmíním aspoň jednu příhodu. Nám nadšencům pro jižní Vysočinu, Zdeněk byl rodem Jihlavák a má matka pocházela z Moravských Budějovic, se příliš nelíbil stavebně historický průzkum už tehdy pustnoucího brtnického zámku. Revizí jsme se obírali od podzimu 1983 do začátku sezóny 1984 a geofyzikálním měřením se angažoval také RNDr. Vladimír Hašek (rovněž čest jeho památce). Po několik sychravých únorových dnů nám pomáhala a hlavně se zimou chvěla Alena, Zdeňkova druhá žena. Voják tělem i duší pohrdavě sledoval její třes a hodnotil ho slovy: no, evidentně nejsi expediční typ. Po týdnu, se zakreslenými výsledky průzkumu, jsem Zdeňka doma na Lerchově ulici navštívil. A ejhle! Kolem horečkou a zimnicí zachváceného Zdeňka pobíhal a starostlivě o něho pečoval neexpediční typ, ovšem hýřící zdravím.

Dvě léta od roku 1989 Zdeněk Měřinský strávil v Moravském muzeu, kde vedl historicko-archeologické oddělení, byl v bezprostředním kontaktu s Vladimírem Nekudou, osobou, jež rozvinula středověkou archeologii na starších základech. O její rozkvět se postarali i Nekudovi

Obr. 1. Prof. PhDr. Zdeněk Měřínský, CSc. Foto: František Gabriel.

pomocníci a následovníci, vedle Měřínského třeba již zmíněný P. Kouřil. Zdeněk v té době, krom oblasti vývoje osídlení a středověké vsi, dále prohluboval svou činnost v tématice raného středověku a Velké Moravy a zároveň věnoval pozornost sféře středověkých sídel a problematice měst. Dalším impulzem k intenzifikaci badatelské práce bylo dočasné působení v rámci Historického ústavu FF Masarykovy univerzity a od roku 1995 konečně na Ústavu archeologie a muzeologie. Čtyři roky nato vystřídal prof. Vladimíra Podborského na postu vedoucího ústavu, ale přednášel i na univerzitách v Plzni, Opavě a Českých Budějovicích. Od počátku působení na filozofické fakultě se stal editorem a šéfredaktorem některých řad univerzitních spisů a od roku 2002 byl spolueditorem časopisu *Archaeologia historica* a dalších periodik. A to ani nemá smysl vypočítávat jeho členství ve vědeckých radách, v Akademii věd a jiných archeologických společnostech a institucích, o brněnské Muzejní a vlastivědné společnosti nemluvě.

Co se kastelologie týče, patřila neodmyslitelně do pestrého vějíře jeho odborných zájmů. Práce, jež na toto téma produkoval, pojednávaly jednak monograficky jednotlivé lokality, nebo měly přehledový charakter a orientovaly se na tendence v genezi sídel středověkých elit. Několikrát jsem měl tu čest (spolu s P. Kouřilem) na těchto syntézách spolupracovat. Z lokalit je však nezastupitelný především Rokštejn, jehož celoplošný výzkum, rozsahem u nás unikátní, dobíhá k závěru především zásluhou Zdeňka Měřinského. Díky jemu se i Morava zařadila k prvotním zaměřením systémů středověkých obléhacích opevnění v České republice, která jsme dokumentovali u Cornštejna. Osobně musím přiznat, že to byl Zdeněk, jenž přehodil výhybku mého zájmu od pouhého, byť hlubokého nadšení k odborné kvalitě. Byl si toho vědom a rád mi to připomínal kouzelnými hrozbami, že v případě nespokojenosti mně, člověku o pět let staršímu, odebere titul svého nejlepšího žáka (prof. Macháček jistě promine).

K poznání vnitřního života a činnostnosti prof. Měřinského ještě chybí zmínka o jeho dalších a vůbec nezanedbatelných vášních a aktivitách. Ohromnou knihovnu měl rozptýlenou v Maria Enzersdorfu, Vitorazi (Weitza), Panské Lhotě a v Brně, mimořádně cenná bude velká, žel neuspořádaná, sbírka grafických listů a vedut od 16. století. Zdeňkův vztah k této formě umění lze vysvětlit snadno. Sám byl umělecky nadán, což mohou potvrdit osoby, které obdařil skicovanými peřkami a byl i výtečným dokumentačním kreslířem. Hromadil též soubory poštovních známek a celin, od roku 1992 i rakouských. Pro mne méně pochopitelná byla Zdeňkova skoro posedlost novodobými militáriemi – od čepic válečného námořnictva DDR přes uniformy, medaile a vysoké řády až k pojízdné vojenské kuchyni. Kvůli tomu však měl dokonalý přehled o armyshopech a bleších trzích u nás i v Rakousku a byl jejich častým návštěvníkem. Nepřekvapuje, že takový až renesanční (s oblibou užívané adjektivum) rozlet práce a zájmů a přesuny mezi výše zmíněnými sídly vyžadovaly velké množství času. Bohužel ho dílem získával tím, že nedbal na vlastní zdraví a pomíjel rady lékařů. Jeho náhlé úmrtí sice nesouviselo s vleklými problémy, zejména pohybovými, ale pomíjení péče o tělesnou kondici mohlo přispět. A ještě na okraj: když si promítneme dění kolem několika nedávných konferencí *Archaeologia historica*, vtírá se myšlenka, zda je září nejšťastnějším termínem. Stačí připomenout Jiřího Kohoutka, Toma Durdíka a teď Zdeňka Měřinského, takže i racionálního člověka může zamrazit.

Závěrem si dovoluji parafrázovat větu ze Shakespeareova Julia Caesara: Chci pohřbít Zdeňka, nikoliv oslavovat. A už vůbec z něj nechci vytvářet modlu, před níž se rozličně upřímní obdivovatelé rituálně klaní. Avšak *magno laudatio post mortem* je na místě a Zdeňkovo postavení mezi špičkovými humanitními vědci a nesmírně pozoruhodnými lidmi je nevyvratitelné i bez zbožnění. Doufám, že čtenáři odpustí osobní ladění této vzpomínky, ale takový Zdeněk Měřinský v mé paměti zůstává.

Protože ke Zdeňkovým 60. narozeninám vyšla roku 2008 v NLN publikace „Zaměřeno na středověk“, kam editoři zařadili úplnou bibliografii do roku, uvádím pouze dodatek s vybranými díly, jež se víceméně dotýkají problematiky opevněných sídel. Žel třetího dílu České země od příchodu Slovanů, který měl pojednat hmotnou kulturu a kompletní bibliografii se veřejnost bohužel už nedočká.

Měřinský, Z.: Mähren und seine přemysliden Teilfürsten im mitteleuropäischen Kontext. In: I. Hlaváček – A. Patschovsky, hrsg: Böhmen und seine Nachbarn in der Přemyslidenzeit, Vorträge und Forschungen 74. Ostfildern 2011, s. 137–159.

Měřinský, Z.: Morava na úsvitě dějin. Vlastivěda moravská, Země a lid, Nová řada, sv. 4. Brno 2011.

Měřinský, Z.: Počátky měst na Moravě (od prvotního města k institucionálnímu). In: J. Mitáček, ed., Královská města v životě země moravské. Brno 2012, s. 5–20.

- Měřínský, Z.: Arabský pramen o starých Maďarech z roku 942 zmiňující Moravu. In: J. Doležel – M. Wiho-
da, uspoř., *Mezi raným a vrcholným středověkem*. Brno 2012, s. 161–168.
- Měřínský, Z. – Plaček, M. – Vlach, R.: Hrad Rokštejn. *Zpravodaj STOP*, sv. 11, č. 4, 2009, s. 17–29.
- Měřínský, Z. – Plaček, M.: Hrad Rokštejn – problémy jeho památkového zajištění. In: *Acta Musei Scepusi-
ensis 2010–2011*, s. 124–135.
- Měřínský Z. – Šmerda, J.: Pravěk a úsvit doby dějinné (Od doby kamenné do konce 12. století). In: M. Plaček
– P. Futák, eds., *Veselí nad Moravou – město na řece času*. Veselí nad Moravou 2011, s. 23–65.
- Měřínský, Z. – Plaček, M.: Vztah města a hradu na území Jižní Moravy a Dolního Rakouska, *FUMA VIII/1*,
Brno 2014, s. 236–255.
- Měřínský, Z. – Plaček, M.: Revitalizace hradní zříceniny Rokštejn (k. ú. Panská Lhota, město Brtnice, Mora-
va) a perspektiva jejího kulturního využití, *AH 40/2*, Brno 2015, s. 535–551.
- Měřínský, Z. – Plaček M. – Štětina, J. – Vrla, R.: *Forschung und Dokumentation – eine Quelle zur Vertiefung
der Erkenntnis der Burgen*. In: *Castrum Bene 13*, Krems 2017, v tisku.